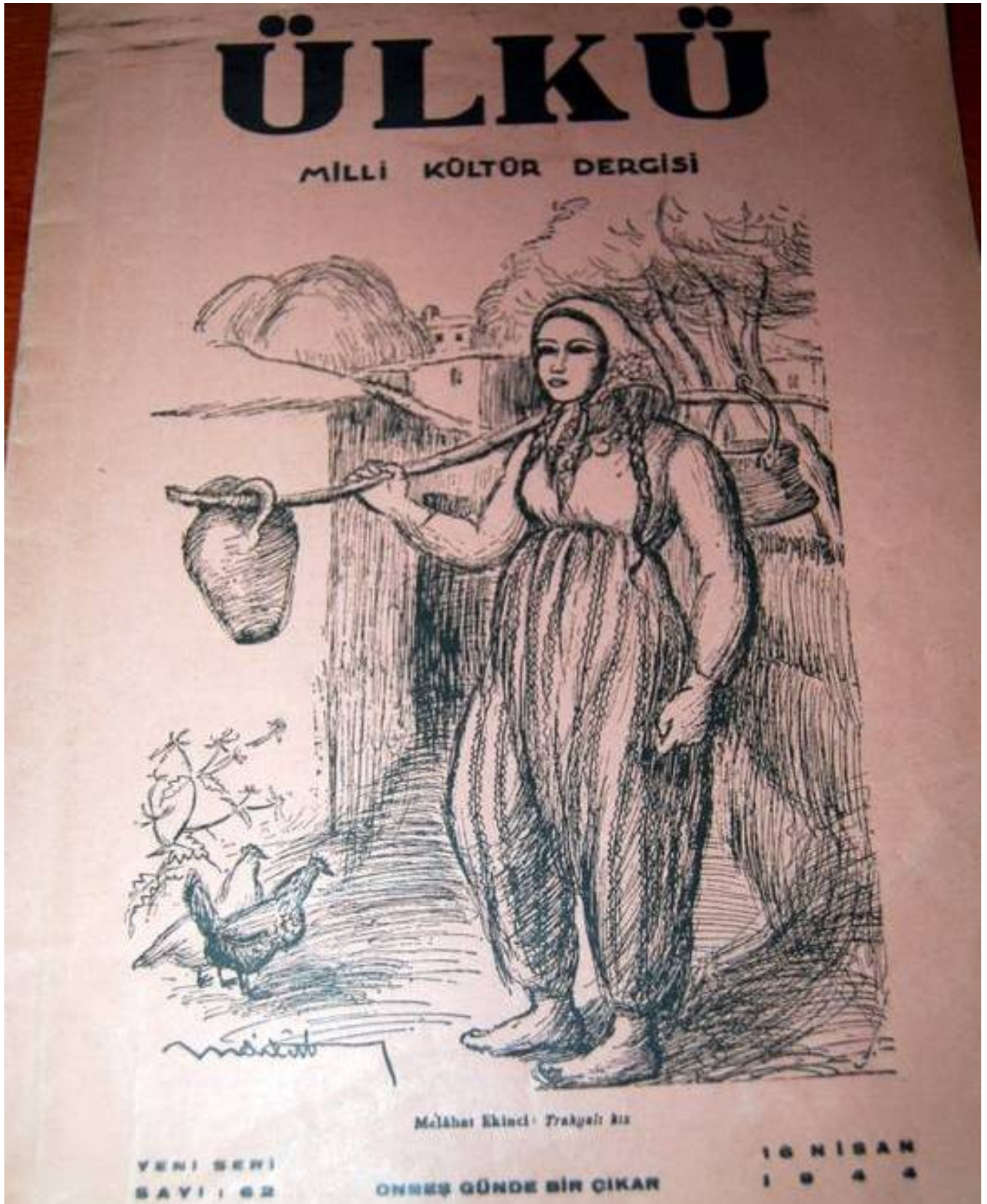

Ülkü Hareketi

İçeriği Yazan: [Ozan ÖRMECİ](#) [1] Zaman: Pzt, 15/11/2010 - 04:30

Yazar: Ozan ÖMERÇİ

Halkevleri'nin resmi yayın organı olan Ülkü Dergisi; Mart 1933'ten Ağustos 1950'ye dek kesintisiz 17 yıl yayınlanmış ve Türk siyasal hayatında derin izler bırakmış bir yayındır. Derginin çevresinde kümelenen Ülkü Hareketi olarak adlandırabileceğimiz aydınlar ise, başta Recep Peker olmak üzere Türk siyasal hayatına büyük katkılarda bulunmuş, devletin önemli bürokratik-siyasal mevkilerinde yer almış ve Kemalizm'in farklı bir yorumunu 1930'larda bir süre devletin resmi ideolojisi olarak kabul ettirmeyi başarmışlardır. Bu yazıda Ülkü

Hareketi'ni ve dergisini mercek altına almaya çalışacağım.<?xml:namespace prefix = o />

Öncelikle Ülkü Hareketi'nin ortaya çıkmasına ve etkili olmasına neden olan koşullara bir göz atalım. Bilindiği üzere Kemalist Devrim ulusal kurtuluş mücadelesinin yanı sıra büyük de bir aydınlanma projesi, kültür devrimidir ve eski rejimin (ancien regime) tüm etkilerini silecek yepyeni ve modern bir Cumhuriyet inşa etmeye, yeni ve çağdaş bir insan yaratmaya çalışmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nden miras alınan merkez-çevre uzaklığı nedeniyle sosyal tabanı zayıf olan Kemalist Devrim; laik, çağdaş bir devlet yaratmaya çalışırken uyguladığı keskin devrimci metotlar halkla arasında olan bağı zayıflatmış ve devlet-halk uçurumunun güçlenmesine neden olmuştur. Bu uzaklık bazı sosyal bilimciler tarafından merkez-çevre karşıtlığıyla açıklanmış ve devletin halka uzaklığı Osmanlı mirası dışlanarak salt Cumhuriyet'in bir ürünüymüş gibi ele alınarak sık sık eleştiri konusu yapılmıştır. Tek parti döneminde Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün karizmatik liderlik ve kişilik yapıları ve halkçı devrimi kökleştirmeye yönelik sosyal projelerin varlığı nedeniyle su yüzüne çıkmayan bu problemler, çok partili demokrasiye geçilmesiyle beraber yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Mustafa Kemal ve Cumhuriyetçi elitin 1930'lardaki siyasal ve ekonomik arayışları ve Kemalizm'in kapsayıcı ve tam bir ideoloji olmaktan uzak yapısı o dönemde birden fazla Kemalizm anlayışının ortaya çıkmasına ve meşruiyet adına mücadele vermesine yol açmıştır. Bu dönemde ön plana çıkan üç temel Kemalizm anlayışı vardır. Birinci anlayış CHP içerisinde bürokratik grup kabul edilen İsmet İnönü, Recep Peker gibi isimlerin liderliğinde şekillenen devletçi, katı Kemalist kanattır. İkinci grup; liberal ekonomi yanlılarından oluşan ve başını Celal Bayar'ın çektiği İş Bankası grubudur. Bu iki temel anlayışa ek olarak küçük bir grup da olsa Peyami Safa, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun başını çektiği Cumhuriyetçi Muhafazakarlar da yavaş değişim ve maneviyatı dışlamayan bir modernizm anlayışı yanlısı görüşleriyle Kemalizm'i farklı bir çizgide yorumlamaya çalışmışlardır. Ancak Büyük Buhran sonrası dünyada oluşan yapısal koşulların da etkisiyle 1930'lardan başlayarak bürokratik grubun ve Kemalizm'in devletçilik temelli değerlendirilmesinin ağırlık kazandığını görüyoruz. Bu aşamada devletçi ekonomi gereksiniminin halka ve entelektüellere daha iyi anlatılması ve müdafaasının yapılması için yararlı olarak görülen Kadro Hareketi gibi, ciddi anlamda komünist geçmişleri bulunan kişilerden oluşan bir grup dahi Türkiye'de bir süre oldukça etkili olabilmıştır. Ancak Kadro'nun aydın çevrelerde fazlasıyla etkili olması CHP Genel Sekreteri ve partinin etkili ismi Recep Peker'i rahatsız etmiş ve Ülkü Hareketi bir anlamda Kemalizm'in ideolojisini dışarıdan üretmeye talip olan Kadro Hareketi'ni zayıflatmak ve devrimin ideolojisini CHP içerisindeki bürokratik grubun yapmasını sağlamak için ortaya çıkmıştır. Zaten adı bizzat Mustafa Kemal tarafından konulan derginin ilk sayısında yer alan "Ülkü Niçin Çıkıyor?" makalesinde derginin çıkış amacını açıklayan Peker; **"Ülkü, karanlık devirleri arkada bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılap**

unsurlarını ısıtmak, ileri adımları sıklaştırmak için çıkıyor” demiştir (Varlık, sayfa 268).

Ülkü Hareketi’nin Recep Peker dışındaki en önemli isimleri Necib Ali Küçüka, Nusret Köymen, Mehmet Saffet, Behçet Kemal Çağlar, Kazım Nami Duru, Ahmet Nesimi, Ferit Celal Güven ve Aydoslu Sait’tir. İsmet İnönü bu gruba dahil kabul edilmese de Celal Bayar’la arasındaki rekabet ve Bayar’ın liberal görüşlerine duyduğu antipati nedeniyle Recep Peker ve bürokratik gruba dolayısıyla Ülkü Hareketi’ne daima yakın bir isim olmuştur. Nitekim İnönü Kadro Dergisi’ni severek takip etmesine ve bu dergide bir makale dahi yayınlamasına karşın, Recep Peker’in ısrarları karşısında Kadro’nun kapatılmasına sesini çıkarmamış ve daima bürokratik grubun temsilcisi olarak CHP içerisinde ön planda olmuştur. Tabii ki Ülkü Hareketi’nin ortaya çıkışını kolaylaştıran tek faktör Kadro Hareketi tehdidi değildir. Ülkü’nün ortaya çıkışında çok etkili olan iki olay Büyük Buhran ve Serbest Fırka deneyimidir. Büyük Buhran sonucu serbest piyasa ekonomisinin tüm dünyada düşüşe geçmesi, zaten yeterli kapital akümüülasyonu (sermaye birikimi) bulunmayan ülkede devletçi ekonomiyi bir zorunluluk haline getirmiş ve bu nedenle devletçilik ilkesi Altı Ok’a dahil edilmiştir. Kurtuluş Savaşı’ndan ağır kayıplarla çıkmış, Osmanlı’nın borçlarını öderken bir yandan da yeniden inşa edilmeye çalışılan Türkiye’de; Cumhuriyetçi elit içerisinde o dönemde izlenecek ekonomik politika konusunda büyük tartışmalar yaşanmış ve sonuç olarak Recep Peker ve arkadaşları ön plana çıkararak, Büyük Buhran benzeri bir küresel ekonomik krizin ülkeye ağır etkisi olmaması için otarşiye yakın devletçi bir ekonomi politikasını partiye kabul ettirmişlerdir. Bu devletçi ekonomi anlayışının diğer Kemalist devrimlerle beraber halka anlatılabilmesi için de Ülkü Dergisi kurulur.

Ülkü Hareketi’nin güçlenmesine uygun bir ortam yaratan ikinci gelişme ise Serbest Fırka’dır. Yalnızca üç ay yaşamasına ve Fethi Okyar, Ahmed Ağaoğlu, Nuri Conker gibi Cumhuriyet’e ve Atatürk’e bağlı kişiler tarafından kurulmasına karşın, Serbest Fırka deneyimi imkânsızlıkların da etkisiyle kökleşmekte, halka açılmakta zorluk yaşayan Kemalist Devrim’in halkın gözünde yaşadığı meşruiyet sorunlarını açıkça ortaya koymuştur. Mesela Serbest Fırka kurulduktan sonra Samsun’da yapılan seçimlerde Serbest Fırka 3312, CHP ise 416 oy almış ve bu durum Cumhuriyetçi eliti oldukça telaşlandırmış, Mustafa Kemal’i de derinden yaralamıştır. Serbest Fırka bu dönemde hem halktan büyük ilgi görmüş, hem de kısa sürede tüm Cumhuriyet karşıtlarının buluştuğu ve devletten kopuk halk kitlesini peşine taktığı gerici bir platform haline dönüşmüştür. Bu gelişmeler üzerine Serbest Fırka kapatılmıştır. Ancak bu yaşananlar bir şeyi açıkça ispat ediyordu: Cumhuriyet ve Kemalist Devrim’in önemi, amacı, faydaları halka daha iyi izah edilmeli, halk dinsel dogmatizmin ve feodalizmin elinden kurtarılmalıydı. Bunun yolu da Köy Enstitüleri, Halkevleri gibi devlet aygıtlarıyla kırsal kesimdeki eğitimsiz vatandaşları eğitebilmekten geçiyordu. İşte Ülkü Hareketi; Serbest Fırka deneyimi, Büyük Buhran ve bir de büyük izler bırakan Menemen Olayı sonrası yaşanan bu karamsarlık ortamında coşkulu, kararlı, katı bir anlayışı temsilen ortaya çıkıyor ve CHP içerisinde İnönü ve Peker’in

güçlerini pekiştirmelerini sağlıyordu.

Ülkü dergisinde Kemalist entelijansiyanın farklı katmanlarından 350 kadar aydın değişik dönemlerde yazılar yazmış ve özellikle ülkenin İtalya ve Sovyetler Birliği'ndeki hareketleri daha yakından izleyebilmesi konusunda önemli hizmetler vermişlerdir (Varlık, sayfa 270). Ülkü Hareketi üyeleri; özellikle derginin ilk kurulduğu 1933-1936 döneminde Kadro Dergisi'nin kapatılmasının da yardımıyla Kemalizm'in kendi anlayışları doğrultusunda yorumlanarak kabul görmesi konusunda büyük başarılar elde etmişlerdir. Ancak Peker'in parti Genel Sekreterliğinden 1936 yılında alınması sonrası Ülkü tipi Kemalizm anlayışı giderek zayıflamıştır. Daha sonra derginin başına Peker'in yerine Fuat Köprülü geçmiş ancak dergi parti desteğinin olduğu Peker dönemindeki popülaritesini bir daha asla yakalayamamıştır. Ülkü Dergisi'nin genel direktörü Necib Ali Küçüka, imtiyaz sahibi ise Nusret Köymen'dir. Nusret Köymen Amerika'da Columbia Üniversitesi'nden mezun olmuş genç bir entelektüeldir ve Recep Peker'in sağ kolu olarak dergiyi yönlendirmektedir. Özellikle köycülük alanında yaptığı kimi zaman rejimi kıyasıya eleştiren çalışmalarla Türk siyasal hayatına önemli yenilikler getirmiştir (Varlık, sayfa 270). Derginin yazarlarının hemen hemen hepsi aynı zamanda Halkevleri projesinde görev alan Peker'in çalışma arkadaşları ve yakın dostlarıdır. Dergide çok çeşitli konularda yazılara yer verilmiştir. Tarım alanındaki bilimsel makalelerden tutun, kültür-sanat faaliyetlerine, spordan askeri stratejilere kadar geniş yelpazede yayınlar yapmış olan Ülkü'nün temel amacı; çağdaş, dünya ve ülke sorunları bilen, yaratıcı ve üretken olan toplumcu zihniyette bireyler yetiştirmektir. Ülkenin nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan köylüler derginin hedef kitlesi arasında ilk sıradadır.

Ülkü Hareketi'nin ve bu dönemde CHP'yi yöneten Recep Peker'in ideolojisi tartışmalara konu alan eklektik ve karmaşık bir yapıdadır. Kimileri Peker ve Ülkü'yü faşist, kimileriye komünist olarak değerlendirmektedir. Her ne olursa olsun kesin olay şey Peker'in otoriter ve fazlasıyla merkeziyetçi bir yönetimden yana olduğudur. Bu uğurda Peker'in ilk işlerinden biri, spor kulüpleri hariç tüm sivil toplum kuruluşlarını feshettirmek ve Halkevleri'ne katılmalarını sağlamak olmuştur. Zaman savaş, kıtlık ve devrim zamanıdır ve CHP'nin yani devletin özellikle Menemen Olayı sonrası kendi kontrolü dışında gelişebilecek hareketlere tahammülü yoktur. Peker "İnkılap Ders Notları" isimli kitabında Türk devriminin feodal yapısı nedeniyle en otoriter ve kanlı devrimlerden biri olması gerektiğini ve bu nedenle devletin zor kullanmaktan kaçınmamasının gerekliliğini vurgulamıştır. Peker'e göre insanlar belli bir düşünsel olgunluğa ulaşana kadar devrim sert ve kanlı olmalıdır. Ülkü Hareketi sınıfsal meseleleri bastırmaya çalışması nedeniyle korporatist-faşist bir çizgide değerlendirilmeye çalışılmaktadır ancak dergi yazarlarının düşünceleri detaylı incelenirse Ertan Aydın'ın da tespit ettiği gibi Ülkü hareketinden seçkin korporatizm ve faşizmden çok Fransız tipi solidarizm anlayışının ön planda olduğu fark edilecektir. Zaten Ülkü yazarları İtalya'daki faşist rejimin disiplinli ve coşkulu yapısından etkilenseler ve Peker önderliğinde bu ülkedekine benzer bazı yasal değişiklikler yapmaya kalksalar da, faşizme karşı olduklarını birçok yazıda açıkça belirtmişlerdir. Ülkü'nün

ideolojisi esası itibariyle solidarizm anlayışına dayalıdır. Halkçılık bu noktada sınıfsal farklılıkların dile getirilmemesi açısından “Kemalist solidarizm”in temel dayanağı olmuştur. Zaten Batı’dan farklı bir gelişme çizgisi gösteren Osmanlı mirasçısı Türkiye’de sınıfsal farklılıklar henüz tam anlamıyla oluşmamıştır. Örgütlü bir burjuva ve emekçi sınıfı dahi yoktur. Sınıflar daha çok kırsalda toprak ağaları ve köylü şeklinde mevcutken, devlet bürokrasisi ve silahlı kuvvetler de adeta Osmanlı döneminin askeri’si gibi ayrı bir sınıf oluşturuyor kabul edilebilir. Toprak reformu işte bu nedenle Ülkü Hareketi’nin temel meselelerinden biri olmuş ve toprak reformuyla sınıfsal farklılıkların ortadan kaldırılarak halkçılık düşüncesinin gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür. Ancak İş Bankası grubu ve liberaller zaman içerisinde güçlenecek ve toprak reformu karşıtlığı gün gelecek Demokrat Parti’yi iktidara taşıyacaktı.

“Solidarizm” ve “solidarité” meselesine Ertan Aydın’ın yazdıklarından yola çıkarak biraz daha yakından bakmak gerekirse; Ülkü Hareketi mensuplarının özellikle Alfred Fouillée ve Léon Bourgeois’dan etkilendikleri görülür. Bu ikilinin Fransız Üçüncü Cumhuriyet’ine damgasını vuran solidarizm anlayışları sosyalizm ve kapitalizm arasında bir “üçüncü yol” gibidir. Amacı sınıfsal farklılıkların ülke bütünlüğünü bozmasını engellemek ve dayanışmacı bir toplum yaratmaktır. Bourgeois’nın solidarizm anlayışı otoriter ve merkeziyetçi olduğu kadar da katı laiktir. Topluluk menfaati ve toplumcu düşünce ön plandadır. Hatta Fransız solidaristlerinin favori sloganı bu nedenle “*L’homme nait débiteur de l’association humaine*”dir (Birey insanlık bütününe borçlu olarak doğar). Bu nedenle bireycilik (liberalizm) ve sınıfçılık (Marksizm ya da kapitalizm) topluluk bütünlüğünü bozan zararlı eğilimler olarak görülmüş, karma ve milli bir ekonomi politikası tasarlanmıştır. Fransız solidarizmini ve dolayısıyla Ülkü’yü etkileyen bir diğer kişi de Emile Durkheim’dır. Durkheim’dan etkilenen Bourgeois, laik yeni bir ahlak anlayışı yaratmak istemiş ve bilimselliği dindarlığın karşısına yeni bir ahlak temeli olarak koymuştur. İşte Fransız solidaristlerinin bu özelliği Ülkü Hareketi’nde de son derece belirgindir. Kemalizm düşüncesinde Osmanlı’nın Avrupa’nın çok gerisinde kalmasında baş etkenlerden biri kabul edilen ancak halkta etkileri hala süren dinsel dogmatizmin yerine yeni laik bir ahlak anlayışı yaratmak isteyen Recep Peker, bu nedenle Fransız solidaristlerine büyük ilgi göstermiştir.

Ülkü’nün yayınlarında yeni, laik bir ahlak anlayışı yaratma çabalarına sıkça şahit olunur. Hatta bu nedenle Ülkü Hareketi yazarları sık sık Kemalist Devrim aktörleri ve öğeleri için dini tabirler kullanmışlardır. Ertan Aydın yaptığı derinlemesine araştırmalar sonucu derginin yazılarında Halkevleri’nden “Ülkü Mabetleri”, köy öğretmenlerinden ise “köy misyonerleri” ve “havari” gibi sözlerle bahsedildiğini ortaya koymuştur. Ülkü yazarları Mustafa Kemal’i de objektif bir tarihsel materyalizm anlayışıyla onurlandırmak yerine ilahlaştırmak yolunu seçmiş ve kendisinden “Büyük kurtarıcı”, “Dahi Başbuğ”, “Kutsal mihrab” gibi sözlerle bahsetmişlerdir. Bir diğer örnek Nutuk’un “Mukaddes Kitap” olarak adlandırılmasıdır. Ayrıca Halkevleri binalarının yapıldığı yörelerin camilerinden daha yüksek olarak inşa edilmesine özen

gösterilmiş ve bu yolla dinsel dogmatizmin önüne sert ve provoke edici metotlarla geçilmek istenmiştir. Peker ve arkadaşlarının yeni ahlak yaratma çabaları maalesef katı ve abartılı tutumları ve Türkiye'nin çok partili hayata geçmesi sonrası Demokrat Parti iktidarının popülist uygulamaları nedeniyle fazla başarılı olamamıştır. Dahası gösterilen aşırı tutum nedeniyle Osmanlı mirası tümünden reddedilmiş ve kültürel alanda ciddi bir erozyon söz konusu olmuştur. Yeni laik ahlak ve kültür yapısı daha çok aydınlar, üniversite gençliği, bürokrasi-askeriye ve şehirli kesimde kabul görmüş ve bilindiği üzere daha sonraları 1960'larda sol-sosyalist hareketler de bu kanatlardan yükselmiştir.

Ülkü Hareketi anti-liberal tutumuna karşın tam anlamıyla anti-demokratik kabul edilebilecek bir yapıda değildir. Liberalizm, serbest piyasa ekonomisi gibi kavramlar dergide çıkan yazılarda küçümsense de, demokrasi her zaman olumlu anlamda kullanılan bir sözcük olmuştur. Ancak Ülkü yazarlarına göre demokrasi için öncelikle Osmanlı kalıntıları süpürülmeli ve demokrasiyi hazmedebilecek çağdaş bir nesil yaratılmalıdır. Yurtsever ve çağdaş bir tavır olmasına karşın Ülkü Hareketi'nin aşırıya kaçan tutumları Mustafa Kemal'i de rahatsız etmiş ve Peker'in daha sonraları CHP Genel Sekreterliğinden alınmasında Atatürk bizzat etkili olmuştur. Ülkü hareketinin aşırı bazı yönlerinin bulunması, günümüzde Cumhuriyet ve Kemalizm karşıtlarının sisteme İslam-laiklik ve Kürt meselesinden ağır ve kimi zaman haksız eleştirilerde bulunmasında önemli bir dayanak noktası haline gelmiştir. Yine de kanımca asla tam anlamıyla bir ideoloji kabul edilemeyecek olan Kemalizm'in [1] Altı Ok'unun net olarak belirlenmesi ve bir bağımsızlıkçı yarı-ideoloji özelliği kazanmasında Ülkü Hareketi'nin hatırı sayılır payı olmuştur. Bu konuda Ülkü kadar hatta ondan daha başarılı olanlar ise Kadroculardır.

iletisim@politikadergisi.com [2]

[1] Ünlü Siyaset Bilimci Prof. Dr. Metin Heper; Kemalizm'i mutlak bir doktrinden ziyade Fransız Ideologues'larınkine benzeyen yumuşak bir dünya görüşü ve akılcılık ve bilimselliği önceleyen bir metod olarak yorumlamıştır.

KAYNAKLAR

- Aydın, Ertan, "The Peculiarities of Turkish Revolutionary Ideology in the

1930s: The Ülkü Version of Kemalism, 1933-1936", 2004, Middle Eastern Studies, 40: 5

- Varlık, M. Bülent, "Ülkü: Halkevleri Mecmuası", "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce cilt 2 Kemalizm", 2004, İstanbul: İletişim Yayınları

- İrem, Nazım, "Turkish Conservative Modernism: Birth Of A National Quest For Cultural Renewal", 2002, International Journal of Middle East Studies, 34: 1

- Harris, George, "The Communists and The Kadro Movement Shaping ideology in Ataturk's Turkey", 2002, İstanbul: The Isis Pres

- Uyar, Hakkı, "Resmi İdeoloji ya da alternatif resmi ideoloji oluşturmaya yönelik iki dergi: Ülkü ve Kadro mecmualarının karşılaştırmalı içerik analizi", 1997, Toplum ve Bilim sayı 74, 181-191

- Heper, Metin & Canıvar, Gülser, "Ülkü ve Kadro Dergilerinde Yayınlanmış Bazı Makalelerde Beliren Devletçilik Anlayışı", 1977, Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, c. 4-5

Yorumlar

Çok teşekkürler...

İçeriği Yazan: Okur(Doğrulanmamış) Zaman: Pzt, 15/11/2010 - 21:45

Çok teşekkürler...

- [Bilim/Kuramsal](#) [3]
- [Tarih](#) [4]
- [Toplumsal](#) [5]

Kaynak URL (06/05/2024 - 21:11 tarihinde yazdırıldı):

<http://www.politikadergisi.com/makale/ulku-hareketi>

Bağlantılar:

- [1] <http://www.politikadergisi.com/pd-uye/ozan-ormeci>
- [2] <mailto:iletisim@politikadergisi.com>
- [3] <http://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/bilimkuramsal>
- [4] <http://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/tarih>
- [5] <http://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/toplumsal>